

ВЛАДАВИНА ПРАВА: ВОДИЧ ЗА КОРИСНИКЕ

ВЛАДАВИНА ПРАВА, ДЕМОКРАТИЈА, ЉУДСКА ПРАВА

Владавина права, демократија и људска права, три стуба Савјета Европе, уско су повезани и нераздвојиви.

- ▶ Демократија обезбјеђује да грађани учествују у доношењу јавних одлука;
- ▶ Људска права штите појединце од произвољног и претјераног уплитања у њихове слободе и обезбјеђују људско достојанство;
- ▶ Држава у којој постоји владавина права обезбјеђује да вршење јавне власти буде уређено и да се надзире. Владавина права унапређује демократију;
- ▶ успостављајући одговорност оних који представљају јавну власт.

Она штити људска права путем независног и непристрасног правосудног система и штити мањине од произвољне владавине већине.

Зашто је то битно?

Држава без јасних правила подложна је нестабилности и произвољности. Владавина права штити основне слободе свих. Она је темељ савремених демократија.

Владавина права почива на пет основних принципа:

- ▶ **Законитост** – закони се примјењују на све и постављају ограничења моћи.
- ▶ **Правна сигурност** – закони су јасни, доступни и предвидљиви.
- ▶ **Спречавање злоупотребе власти** – провјере се проводе како би се избјегла произвољност.
- ▶ **Једнакост пред законом и непостојање дискриминације** – закони штите све и примјењују се једнако, а дискриминација је забрањена.
- ▶ **Приступ независном и непристрасном правосуђу** – свако може бранити своја права пред судом.

Илустрације „госпођа правда“ малтешке умјетнице Надине Теума

ЗАКОНИТОСТ

Закони се примјењују на све и постављају ограничења моћи.

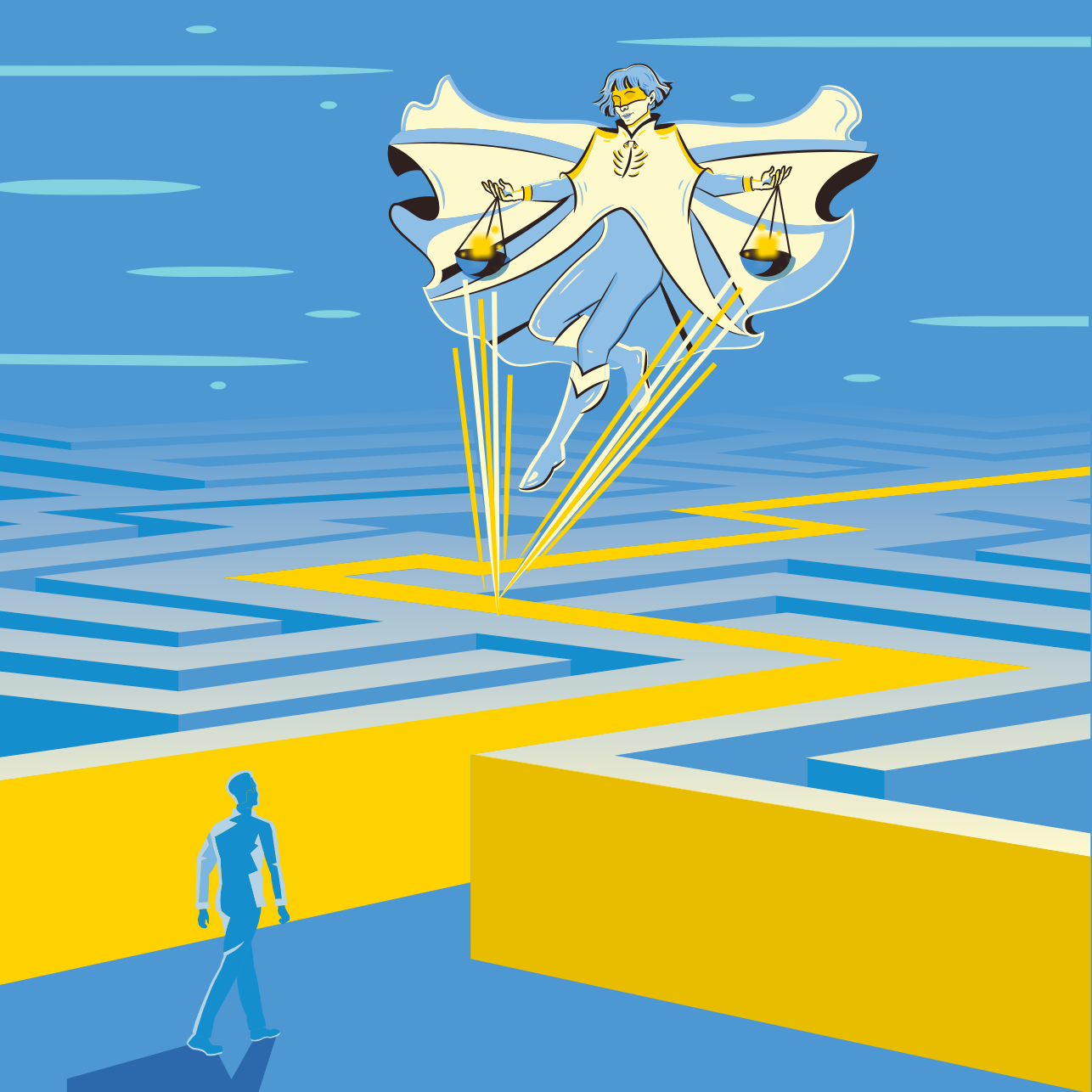
У држави у којој постоји владавина права, поступци власти и грађана уређени су демократски донесеним законима. Извршна грана власти не може користити своју моћ и наметати своју вољу без ограничења или надзора.

Кључни принципи

- ▶ Све одлуке морају се доносити у оквиру закона.
- ▶ Закони се морају доносити у складу с јасним и транспарентним демократским процесом.
- ▶ Одлуке јавних власти мора преиспитивати независно судство. Влада себи не може додјелјивати нова овлаштења без поштовања правила утврђених уставом.
- ▶ Морају се примјењивати и поштовати међународне конвенције и уговори, као и одлуке међународних судова.
- ▶ Закон се мора дјелотворно проводити.

Зашто је то битно?

Ако се власт не би морала вршити у оквиру закона, била би подложна злоупотреби. На примјер, влада би могла ограничити слободе онако како она сматра одговарајућим. Јасноћа и поштовање демократски донесених закона гаранција су правде и једнакости за све.

ПРАВНА СИГУРНОСТ

Закони су јасни, доступни и предвидљиви

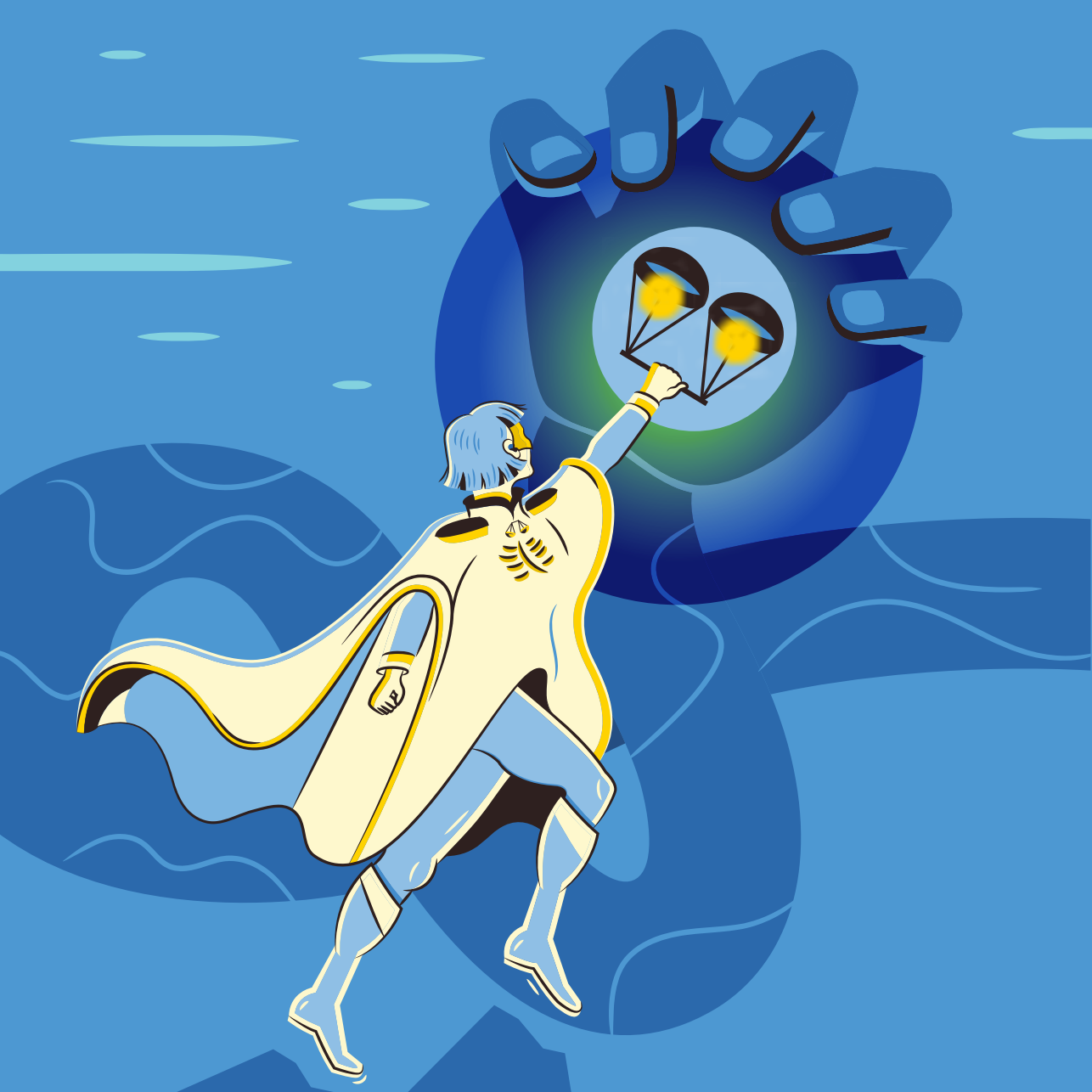
Правна сигурност обезбјеђује да закони буду јасни, доступни и предвидљиви те да се не примјењују ретроактивно. На тај начин, сви унапријед знају своја права и обавезе.

Кључни принципи

- ▶ Закони и судске одлуке морају бити лако доступни и разумљиви.
- ▶ Закони се не смију мијењати непредвидљиво и морају бити досљедни.
- ▶ Нико се не може осудити за дјело које у вријеме када је почињено није представљало кривично дјело или прекршај.

Зашто је то битно?

Да би појединци могли поступати са сигурношћу, морају знати своја права и обавезе. Нејасни закони или закони који се брзо мијењају стварају неизвјесност и нестабилност, те излажу појединце непредвидивим казнама.

СПРЕЧАВАЊЕ ЗЛОУПОТРЕБЕ ВЛАСТИ

Да би се избјегла произвољност, проводе се контроле.

Власт која је неограничена и неконтролисана доводи до неправде. Опасности апсолутне власти укључују произвољне одлуке, корупцију и политичку репресију. На примјер, претјерани надзор без судског одобрења или надзора може довести до кршења људских права.

Кључна начела

- ▶ Раздвајање власти: моћ се не смије концентрисати у рукама једне инстанце власти.
- ▶ Обавеза образлагања: јавне одлуке морају бити оправдане и објашњене.
- ▶ Судско преиспитивање: мора бити могуће оспорити све јавне одлуке пред независним и непристрасним судовима.

Зашто је то битно?

Без надзора, власт би могла доносити произвољне одлуке, цензурисати своје противнике или чак укинути основне слободе. Владавина права успоставља заштитне механизме како би спријечила такве злоупотребе.

ЈЕДНАКОСТ ПРЕД ЗАКОНОМ И НЕПОСТОЈАЊЕ ДИСКРИМИНАЦИЈЕ

Закони штите све и примјењују се једнако, а дискриминација је забрањена

Владавина права захтијева да сви имају иста права и обавезе утврђене законом и да нема неоправданих разлика у начину на који се према њима поступа.

Једнакост пред законом значи

- ▶ Не смије се правити неоправдана разлика међу људима, ни у закону ни у његовој примјени.
- ▶ Треба осигурати заштиту од свих облика дискриминације.
- ▶ Иста права и обавезе морају се гарантовати свима.
- ▶ Свако ко је дискриминисан у уживању својих права мора имати могућност бранити своја права.

Кључни напреси – примјер права жена на гласање

Кашњење у признавању права жена на гласање у Европи примјер је историјске дискриминације. Финска је била прва европска земља која је женама дала право гласа 1906. године. Тек након 1918. године то је проширено на већину других европских земаља, а у Европи је оно постало универзално тек 1984. године. Данас владавина права не само да штите право жена на гласање, већ и осигурава и подстиче њихово активно учешће у политичком животу без дискриминације.

ПРИСТУП НЕЗАВИСНОМ И НЕПРИСТРАСНОМ ПРАВОСУЂУ

Свако може бранити своја права пред судом

Приступ независном и непристрасном суду омогућава људима бранити своја права. На примјер, Европски суд за људска права пресудио је да су права подносилаца захтјева била повријеђена немогућношћу да пред судом оспоре отказ радног односа, одузимање имовине или онемогућавање приступа властитој дјечи. Брза и доступна правда од суштинске је важности за обезбјеђење једнаких права.

Кључна начела

- ▶ Свако има право поднијети захтјев суду и право на поштено суђење пред независним и непристрасним судом.
- ▶ Пресуде су доступне и јасно објашњене.
- ▶ Правна помоћ и правни савјети стоје на располагању онима којима су потребни.
- ▶ Поступци су разумно брзи и јефтине.
- ▶ Судске одлуке се извршавају.

Зашто је то битно?

Без приступа правди, грађани којима је нанесена штета не би могли остварити своја права. Држава мора обезбиједити независне судове и правосудни систем који је доступан свима.

PAX EVAN
TIBI GELI
MARCI STA
GENITIVS

ВЛАДАВИНА ПРАВА НА ДЈЕЛУ

Улога Венецијанске комисије Савјета Европе

Венецијанска комисија помогла је државама чланицама да обликују уставне системе који омогућавају неопходну примјену принципа владавине права. Комисија је такође обезбиједила алат – Контролну листу владавине права – за процјену нивоа примјене начела владавине права у одређеној земљи.

Контролна листа владавине права Венецијанске комисије

Контролна листа владавине права из 2016. године представља основне принципе владавине права – законитост, правну сигурност, спречавање злоупотребе и злоупотребу власти, приступ правди, једнакост и непостојање дискриминације – у облику норми с детаљним параметрима и релевантним изворима.

Користећи ову листу, влада, парламент, цивилно друштво, грађани као и међународне организације могу процијенити у којој се мјери принципи владавине права поштују у некој држави. Контролна листа тако омогућава идентификовање слабости или недостатака које захтијевају дјеловање државе. Венецијанска комисија дала је бројне препоруке како отклонити такве слабости и недостатке.

Ко смо ми?

Венецијанска комисија „за демократију путем права“ савјетодавно је тијело Савјета Европе за уставно право, састављено од независних стручњака.

Основана је 10. маја 1990. на иницијативу италијанског правног стручњака Антонија Ла Перголе. Након пада Берлинског зида, помогла је бројним бившим социјалистичким земљама да усвоје демократске уставе и законодавство, а да затим приступе и Савјету Европе.

Данас помаже својим државама чланицама у обликовању уставних и законодавних реформи које су у складу с међународним стандардима. Усклађеност с препорукама Комисије олакшала је процес стицања чланства у Европској унији.

Мисија

На основу захтјева и кроз инклузиван процес консултација с домаћим властима, државним институцијама, заинтересованим странама и цивилним друштвом, Венецијанска комисија процјењује уставне и законодавне реформе, посебно у изборном и правосудном подручју, и даје правно необавезујуће препоруке о томе како побољшати те реформе да би се поштовала и примјењивала начела демократије, људских права и владавине права те како би се осмислили дјелотворни и одрживи системи власти.

Државе чланице

Венецијанска комисија се састоји од 46 чланова Савјета Европе уз још 15 других, из Сјеверне и Јужне Америке, Африке и Азије.

Зашто Венеција?

„Европска комисија за демократију кроз право“ названа је „Венецијанска комисија“ по чувеном италијанском граду у заливу Венецијанска лагуна, гдје је одржала свој први састанак и гдје се и данас састаје четири пута годишње.

1990–2025 – Постигнућа

Током својих 35 година постојања, захваљујући независности и непристрасности, стручности и инклузивним радним методама, Венецијанска комисија знатно је утицала на лакше усвајање демократских устава и демократско функционисање институција. Конкретније, Комисија је допринијела унапређењу поштовања начела владавине права и јачању подјеле власти и независности судства у државама чланицама.

- ▶ **1000+**: Број мишљења и извјештаја о уставним и законодавним реформама
- ▶ **50+**: Број устава састављених или ревидираних уз помоћ Комисије
- ▶ **200+**: Број независних правних стручњака који су допринијели њеном раду

Зашто је то важно за све нас?

Владавина права значи:

Стабилну и мирну демократију.

Грађане који су слободни и заштићени од произвољности.

Праведније, равноправније друштво.

Илустрације: Надине Теума

Сва права придржана.
Ниједан дио ове публикације не смије
се преводити, репродуцирати или
преносити без претходног писаног
одобрења Дирекције за комуникације

(F-67075 Strasbourg Cedex или
publishing@coe.int).

Фотографије © Савјет Европе

Објавио Савјет Европе
F-67075 Strasbourg Cedex
www.coe.int

© Савјет Европе, јули 2025.

веб страница Венецијанске комисије

<https://venice.coe.int>

У овој брошури истражују се кључни принципи владавине права: законитост, правна сигурност, спречавање злоупотребе власти, једнакост пред законом и приступ правди. Ти принципи чине темељ демократије и људских права, обезбеђујући одговорно управљање, индивидуалне слободе и друштвену правичност. Сазнајте како Савјет Европе, кроз рад Венецијанске комисије, подржава државе у одржавању тих стандарда и заштити грађана од произвољног вршења власти. Било да сте неко ко креира политике, студент или забринути грађанин, у овом водичу открива вам се зашто је владавина права важна и како она свакодневно штити наше слободе.

БОС

www.coe.int

Савјет Европе је водећа организација за заштиту људских права на континенту. Састоји се од 46 држава чланица, укључујући све чланице Европске уније. Све државе чланице Савјета Европе потписнице су Европске конвенције о људским правима, споразума који има за циљ да заштити права човјека, демократију и владавину права. Европски суд за људска права надгледа примјену Конвенције у државама чланицама.

